

Prijazen in nasmejan

Spomini na tovariša Edvarda Kardelja se-gajo daleč nazaj v leto 1943, ko sem ga prvič srečala na osvobojenem ozemlju Dolomitov. Spoznala sem ga v februarju, ko sem bila iz Centralne tehnike, ki je imela svoje enote razdeljene po hišah in bunkerjih, premešče-na na delo v agitprop pri CK.

To je bilo v času, ko so Nemci, Italijani in belogardisti pripravljali ofenzivo na osvobo-jeno ozemlje Dolomitov. Zato se je Dolomit-ski odred razformiral in priključil različnim

brigadam. Z nevarnega področja se je proti Rogu premaknil tudi izvršni biro OF in Cen-tralni komite. Na poti, za katero smo potrebovali skoraj teden, sem se prvič поблиže spoznala s tovarišem Kardeljem. Naša sku-pina je z zaščitnim bataljonom vred štela komaj 50 ljudi, medtem ko je bilo sovražni-kov več tisoč. Med maršom smo se nekaj-krat ustavili in si nabirali novih moči. Na enem izmed postankov je doktor Cedrih pre-gledal tudi tovariša Kardelja. Kljub odprtim

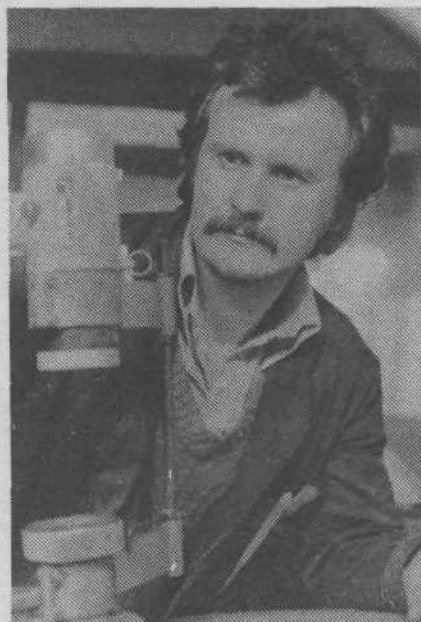

Edvard Kardelj na proslavi 60-letnice Borisa Zihlerja 1970. leta.

Generacije, ki sedaj stopajo v aktivno ustvarjalno družbeno življenje, niso imele neposre-dnega stika z jugoslovansko buržoazno družbo, čeprav je del teh generacij vsekakor — ne da bi se tega zavedal — pod bolj ali manj izraženim vplivom miselnosti starega sveta in njegovih idejnih tradicij. Izhodišče za razmerje teh generacij do sodobnega družbenega dogajanja ni stara jugoslovanska družba, marveč sedanja, socialistična; in sicer taka, kakršna je s svojimi pridobitvami, pa tudi s svojimi problemi, protislovji, težavami in deformacijami. Zato te generacije po sami svoji naravi bolj kritično gledajo in ocenjujejo sedanje družbeno stanje in dogajanje kot pa revolucionarne in predrevolucionarne generacije. To ni njihov greh, ampak njihova prednost. Če si nove generacije ne bi bile sposobne postaviti novih smotrov, bi družba zastala v svojem razvoju.

Toda prav tu nastaja problem. Resnično novo lahko ustvarjajo samo resnično ustvarjalne družbene sile. Stihijna negacija obstoječega sama po sebi ne more ustvariti resnično novega. Ustvarjati resnično napreden jutrišnji dan je torej veliko težja in širša naloga kot pa šamozanika-nje obstoječega.

»Beleške o naši družbeni kritiki«

mnimo na vse pridobitve, ki so bile dosežene med vojno in po njej, ki so odraz naporov delovnih ljudi in idej velikih revolucionar-jev.

Presunilo nas je...

Milena Blejec, glavna sestra, zdrav-stveni dom Moste:

Menim, da je njegov pomen neizbrisen in da bo ostala vsebina njegovega dela vedno med nami.

žuljem in ranam, se med potjo ni niti enkrat pritožil ali negodoval. Napore je prenašal enako vztrajno kot drugi. Na Travnici gori, kjer so imeli terenci dobro prikrito postojan-ko, smo se ustavili. Večina nas je vsa izmu-čena in brez moči takoj legla k počitku. Le tovariši Kardelj, Kidrič in Leskošek niso poznali počitka, posvetili so se delu in pogo-voru s terenci. Centralni komite je ostal na bazi 20, kjer je kmalu zraslo celo naselje, potrebno za nemoten potek dela CK, IB, OF, zaščitnega bataljona, agitpropa, celo jedilnica je bila v posebni baraki.

V tem, sicer kratkem obdobju, so bila srečanja s tovarišem Kardeljem pogostejša in pristnejša. Spominjam se, da je veliko-krat odpotoval, vsak njegov povratak pa smo težko pričakovali. Vračal se je poln novic, napotkov za delo in optimističnih vzpodbud. Velikokrat nam je tudi predaval o naši borbi in socializmu.

Tudi po vojni sem se s Kardeljem večkrat srečala, čeprav zgolj prijateljsko. Večkrat smo hodili na skupne družinske izlete. Zato sem ga spoznala kot človeka, skromnega, iskrenega, prijateljskega.

O njegovi skromnosti, neposrednosti in iznajdljivosti priča tudi utrinek iz družinske-ga izleta v Novakov rovt vkljenjen med Moj-strano in Krmo. Lep majski dan je dopolnil pogled na dolinico med hribi, posejano z encijani. Očarani od pomladne podobe smo jo mahnilo še globlje pod hribe. Lakota nas je spomnila na čas obeda in tovariš Kardelj je obljubil, da bo pripravil odličnega golaž. Smejali smo se mu, kajti v bližini ni bilo vode. Pa se je tovariš Kardelj domislil, ter golaž zalival z radensko in pivom. In res, golaž je bil izvrsten, njegova domiselnost je prekosila naša pričakovanja.

Tudi zadnja leta, čeprav bolan, je prema-goval bolečine z optimizmom in energijo, ostal prijazen in nasmejan in takšnega bom ohranila tudi v svojem spominu.

Peta državna konferenca KPJ in začetek druge svetovne vojne

O tej konferenci je pripovedoval takole:

»Udeležil sem se mnogih partijskih konfe-renc, toda ta je bila ena najuspešnejših, ker je bila polna realistične ocene položaja in ustvarjalne orientacije na konkretne naloge. Peta konferenca je v mnogih stvareh do-končno formulirala in potrdila preokret, ki je bil pravzaprav nastal že prej. Partija ni več živela v svetu konstrukcij, abstraktnih formul, direktiv »od zgoraj«, marveč se je jela boriti samostojno, skladno s konkretni-mi pogoji in mobilizirala množice za njihove vsakdanje zahteve ter usmerila ta boj na pot revolucionarnih smotrov. Novi politbiro se je usmeril na to, da aktivizira partijo v celot-ni politični problematiki, se pravi, da jo usposobi, da postane vodilen politični čini-telj v vseh gibanjih množic, da pošlje komu-niste kot aktiviste povsod tja, kjer so množi-ce. Partija se je dokončno otrsela zarotniške atmosfere in postala politični dejavnik kot stranka množic.«

V spominih na začetek druge svetovne vojne pa je Edvard Kardelj med drugim povedal:

»Sestega aprila sem se mudil v Beogradu, kamor sem prispel nekaj dni prej. Od konca leta 1939 sem živel v glavnem v Zagrebu. V okviru politbiroja je bil namreč ustanovljen sekretariat politbiroja, katerega član sem bil poleg tovariša Tita in Rankovića tudi jaz. Po 27. marcu smo jeli misliti, da bi se sekreta-

riat politbiroja preselil v Beograd. Sklenjeno je bilo, da moram takoj na pot, in tako sem prispel tja prve dni aprila.

Spominjam se, da smo prav za šteti april pripravljali v Beogradu velike demonstraci-je, s katerimi smo hoteli podpreti sklenitev pogodbe o nenapadanju, ki jo je takratna beogradska vlada sklenila s Sovjetsko zvezo. Istočasno pa smo nameravali s čimbolj mno-žičnimi demonstracijami politično pritisniti v smeri dejanske legalizacije Komunistične partije, odpiranja zaporov obsojenim komu-nistom, razširitve vlade v smislu sestave demokratične obrambne narodne vlade itd. Toda tisti dan zgodaj zjutraj so nas obvestili, da je napovedana vojna, in menil sem, da je najbolje oditi v Beograd. Bil sem prepričan, da bodo Zemun, kjer sem se takrat mudil, bolj bombardirali spričo industrije in letališ-ča in tako sem se s prvim tramvajem odpe-ljal v Beograd. Glede Hitlerjeve vojne takti-ke sem bil torej zelo slab prerok.

Po bombardiranju sem se preselil k Ribni-karju. Tam sem se zadržal 6. in 7. aprila. Tu sem se povezal z drugimi člani Centralnega komiteja, ki so se mudili v Beogradu, potem pa sem odpotoval v Zagreb, ker je novi položaj terjal nove sklepe. V Zagreb sem hotel prispeti pred Nemci. Dva dni sem se vozil od Beograda do Zagreba v odprtem tovornem vagonu. Takoj sem odšel na sesta-

nek s tovarišem Titom oziroma na sejo polit-biroja. Tega sestanka se je udeležilo tudi nekaj drugih tovarišev iz Zagreba. Sklenili smo po tovarnah organizirati obrambo mesta pred Nemci. Ko pa sem po seji prišel na Ilico, so se nemški tanki že valili po njej. Na Jelačićevem trgu sem videl prve skupine ustašev, ki so se zbirali okrog ustaške zasta-ve. Nekaj dni pozneje smo sklenili, naj se sekretariat politbiroja preseli v Beograd. In tako je tovariš Tito po širši konferenci, na kateri smo določili jasno pot za nadaljnje delo, v duhu priprav na oboroženo vstajo odpotoval v Beograd, kamor je bil malo prej

prispel že tovariš Ranković. Hkrati smo ta-krat sklenili, da ostanem začasno v Zagrebu in da bom delal s centralnim komitejem Hrvatske in Slovenije, ker so bile možnosti glede zveze z Beogradom v takratnem polo-žaju še dvomljive. In tako sem se vse do septembra 1941 mudil zdaj v Zagrebu zdaj v Ljubljani. Ob Hitlerjevem napadu na ZSSR sem bil v Ljubljani. Že prej določena usme-ritev CK KPJ na oboroženo vstajo je bila tako jasna, da smo v Ljubljani — čeprav takrat nismo imeli zveze z Beogradom — določili malone istovetno stališče, na kakrš-no se je bil postavil politbiro v Beogradu.«

Nakazal nam je pot

Petrović Ljubko, Sarajevo
Bil je znanstvenik, politik, državnik. Za njegovo smrt sem izvedel tu, v hotelu. Sem namreč iz Sarajeva, toda v Ljubljani opravljam sedaj terensko delo.

Tovariša Kardelja sem prvič srečal v začetku leta 1937, ko je zaradi priprav na ustanovni kongres KPS prišel k nam na Jesenice. Sam se je hotel neposredno prepričati o razmerah delavcev, o njihovih težavah, o delu jeseniške partijske organizacije, skratka o vsem je želel biti na tekočem.

V najlepšem spominu pa mi ostaja ustanovni kongres KPS na Čebinah leta 1937. Tam je tovariš Kardelj analiziral tedanje politično stanje v Sloveniji in Jugoslaviji, ocenil pa je tudi mednarodni položaj in obenem opozoril na nevarnost, ki nam preti s strani fašizma.

S svojimi pogledi in stališči je vizionarsko nakazal pot našega boja, pokazal je, kje so tiste sile, ki bodo odločile ta boj; delavski razred, je dejal, mora vedno stopati na čelu, tako socialne revolucije, kot tudi boja za narodno osvoboditev. Ta njegova stališča so postala osnova za znani manifest, ki ga je sprejel ustanovni kongres, in ki je kasneje odigral odločilno vlogo pri mobilizaciji ljudskih množic v Sloveniji.

Te noči na Čebinah ne bom nikoli pozabil. Tovariš Kardelj je o vsem govoril tako globoko, a obenem tako zelo preprosto, da je bilo tudi nam delavcem takoj razumljivo. Zdelo se nam je, kot bi govoril iz nas samih, kot da je vse to že davno tičalo v nas, a ni bilo nikogar, ki bi nam to pokazal. In zato smo manifest sprejeli s takim navdušenjem! V času vsedržavnega partijskega posvetovanja, bilo je leta 1939, je bil položaj zelo resen, kajti Hitlerjeva Nemčija je že posegla po Avstriji in Češki. Tovariš Kardelj je ocenil trenutno stanje in predlagal priprave na

mobilizacijo partijskih kadrov za organiziranje poznejšega boja.

Leta 1940 sem bil skupaj s tovarišico Pepco Kardeljevo in mnogimi drugimi interniran v Bileci. Tovariš Kardelj je tudi v teh trenutkih izkazal vso pozornost in skrb do sočloveka. Sproti nas je, včasih sam, včasih pa njegovi sodelavci, obveščal o mednarodnem političnem položaju ter o položaju doma. Gradivo je bilo navadno skrito kar v pločevinkah za hrano. Pa tudi njegovo »zasebno dopisovanje« s tovarišico Pepco ni nepoklicanim očem pomenilo nič, nam pa povedalo marsikaj, kar nas je še bolj bodrilo in oboroževalo.

Tovariš Kardelj je vedno našel čas, da je prišel med delavce. Spominjam se neke nedelje leta 1938, ko smo, kot običajno ob nedeljah, sedeli v gostilni Pri konjičku na Slovenskem Javorniku. Balinali smo, se pogovarjali, pa tudi zapeli smo katero. Nenadoma je k nam prisedel tovariš Kardelj. Bil je tako neposreden, z vsemi se je pogovarjal in takoj našel stik z nami. Bil je veder

človek, vedno z nasmehom na obrazu in vse je hotel vedeti. Človeka si je zvedavo ogledoval, zelo žive oči je imel. In naravo je imel rad, s tovarišico Pepco sta šla nekajkrat s kolesom iz Ljubljane v Bohinj.

Po vojni se nisva veliko videla, bil je pač v Beogradu, kjer je opravljal vrsto najvišjih funkcij. A kadarkoli sem ga po naključju srečal v Ljubljani ali kje drugje, je vedno našel čas za pogovor. Kljub politični angažiranosti in obremenjenosti z znanstvenim in raziskovalnim delom je še vedno ostal, kakršen je bil: človek humanist.

Ko sem prvič slišal, da je njegovo zdravje že močno načeto, sem bil v skrbeh, prizadet. Toda upal sem, da bo njegova volja zmaga la. Njegova jeklena volja, ki nam je v težkih dneh toliko pomenila. Ko se nam je včasih vse zazdelo nemogoče, je tovariš Kardelj našel pot. Pot naprej.

S tovarišem Kardeljem smo Slovenci in Jugoslavlani izgubili enega svojih največjih mož. Odšel je tovariš, soborec, učitelj ljudskih množic. Ne zavedam se še prav praznine, ki je nastala in ne vem, če jo bomo lahko zapolnili. Ostajajo njegova dela, izkušnje. Sam lahko najbolje ocenim njegov prispevek k uveljavitvi delavca, saj izhajam iz delavskega razreda. Občutil sem socialno bedo preteklega časa in tisto željo, da to bedo premagamo.

ZVONE DRAGAN

Pronical je v jedro protislovij

Dobro je, da v teh težkih trenutkih za slovenski narod in za vse jugoslovanske narode, pa tudi za ves napredni svet, ko je fizično odšel velikan naše revolucije, ne govorimo le o Kardelju kot o marksističnem mislecu, revolucionarju, državniku in politiku, marveč tudi o njegovih izjemnih človeških kvalitetah. Bil je en sam vrecel znanja, ki ga ponuja drugim na nevsiljiv način. Bil je strpen v dialogih zlasti do mlajših sodelavcev. Večkrat sem bil tudi sam presenečen,

kako je dobronamerno prenašal tudi našo neumnost, zaletavost in neizkušenost. Osebo sem ga bolje spoznal pri delu na ustavnih amandmajih leta 1971 in kasneje na delu pri novi ustavi. Že kar kmalu me je njegova neposrednost, skromnost in demokratičnost pri odnosih razbremenila strahu pred njegovo silno avtoriteto. Pozneje sem spoznal, da ta avtoriteta resnično temelji na delu, znanju, ki je značilno za resnično velike ljudi in revolucionarje, kakršen je bil in ostaja Edvard Kardelj...

JOŽE PACEK

Ni varčeval energije

V spominu pa mi je ostala še ena njegova lastnost. Ne glede na to, da se je veliko delalo ter da je bil pri vsem delu stalno navzoč ter o njem razmišljal, je, če je bilo nujno, prepuščal svojim sodelavcem, da so ocenili določen družbeni problem. Seveda pa je bil vedno na razpolago, vselej smo ga morali poklicati, ga obvestiti, potem pa je ocenil, ali je reagiranje ob določenem aktualnem dogodku pomembno ali ne. Spominim se na primer 21. avgusta 1968. Tovari-

ši iz federacije s tovarišem Kardeljem na čelu so na Bledu obdelovali neke partijske dokumente. Iskal sem ga na Bledu, pa je že odšel na svoj dom. In ko sem poklical tja, so mi povedali, da je že odšel na letališče. Okoli 6. ure sem ga že našel na letališču, samega, v restavraciji, ko je čakal na letalo, da pojde k tovarišu Titu na razgovore. Tovariš Kardelj torej ni štedil ne telesne, ne duševne energije; nasprotno, izgoreval jo je za družbene cilje.

Albin Baučar, Republiški Rdeči križ

Žalostni smo, saj je za nas naredil zelo veliko. Verjetno bomo šele kasneje dojeli, kaj je on pomenil in še pomeni vsem nam.

Posvetovanje v Stolicah in prvo srečanje s partizani

Te poti se je spominjal takole:

»V Stoliche sem prispel prepozno. Policija je bila odkrila javko v Beogradu. Iz Zagreba sem potoval z vlakom kot kurir Rdečega križa in srečno prispel do Beograda, toda kontrola na postaji je bila zelo stroga. Moj v ljubljanski partijski tehniki izdelan dokument kurirja Rdečega križa, ki potuje iz Ljubljane zaradi informacij glede nekaterih Slovencev, ki so se izgubili v vojni, je bil zelo dober in Nemci me niso zadržali. Toda javka v Beogradu je bila izdana in ljudje iz soseščine so me opozorili, da je nevarno in da so že prihajali gestapovci. Ker nisem imel v Beogradu zveze, zlasti ne po bombardiranju, sem se moral ponovno vrniti v Zagreb. Ondi sem dobil drugo javko in že drugi dan sem se z vlakom spet vrnil v Beograd. Vtem pa se je bil spremenil režim na meji med Paveličevo Hrvatsko in Nedićevo Srbijo. Za prehod iz Hrvatske v Srbijo so bila vpeljana posebna dovoljenja, nekakšni potni listi. Čeprav takšnega potnega lista nisem imel, v naglici pa ga tudi nismo mogli izdelati, sem upal, da pojde tudi brez njega, ker sta se bila druga dva moja dokumenta dobro izkazala. V Stari Pazovi je Gestapo blokiral vlak

ter od vagona do vagona pregledoval dovoljenja in dokumente. A sem imel srečo. Tisti hip je namreč prispel vlak iz Beograda in nastala je gneča. Neopaženo sem prestopil na ta vlak in se na drugi strani pomešal med potnike, ki so izstopili iz njega. Neki orožnik ali policaj me je vprašal, kam sem namenjen. Odgovoril sem mu, da prihajam iz Beograda in s tem se je zadovoljil. Iz Stare Pazove sem se napotil peš v Novo Pazovo. Tam sem počakal na drugi vlak in se odpeljal v Zemun. Naravnost v Beograd se nisem smel odpeljati, ker sem računal, da bodo na postaji preverjali potne liste. Zato sem se sklenil odpeljati z ladjo iz Zemuna v Beograd. Pri tem mi je pomagalo golo naključje. Videli sem, da imajo ljudje za prehod iz Zemuna v Beograd zelene legitimacije. Tudi jaz sem imel podobno legitimacijo, narejeno v ljubljanski partijski tehniki. Čeprav je ta legitimacija samo potrjevala, da sem uradnik ljubljanske mestne občine, je bila vendar na zunanjo zelo podobna legitimaciji za prehod iz Zemuna v Beograd. Videli sem, da gestapovci in orožniki nimajo možnosti, da bi pregledali vsako legitimacijo. Ljudje so kazali legitimacije samo od daleč in šli mi-

mo. Nekaj časa sem hodil sem in tja ter gledal, kako gre ta stvar. Potem sem pristopil k nekemu, ki se mi je zdel podoben delavcu. Povedal sem mu, da sem Slovenec, predstavnik Rdečega križa in da iščem neke ljudi, ki so se izgubili. Vprašal sem, kakšen je položaj v Beogradu. Jel mi je pripovedovati in preklinjati peto kolono. Spoznal sem,

da je poštenjak, in zato sem ga kar naravnost vprašal, kako pregledujejo in ali se je moč izmuzniti. Pojasnil mi je vso proceduro in tako sem se pomešal med množico, stopil v vrsto, pomahal z legitimacijo, gestapovcem pred nosom in odšel na ladjo. V Beogradu sem našel zvezo, vendar je bilo za potovanje v Stoliche že prepozno. Ko sem prispel

Dosleden kritik

Kardeljeva smrt je težka izguba za slovensko kulturo. In ne samo za slovensko kulturo, ampak za kulturno življenje vseh naših narodov, vse naše dežele. Ko pravim za slovensko kulturo, imam v mislih širše pojmovanje kulture, to pomeni, da imam v mislih tudi našo družbeno misel, zgodovinsko misel, kulturno misel, pa seveda tudi dosežke slovenske kulture. Kardelj se je z dosledno kritiko, včasih tudi s hudo besedo, loteval kulturnih razmer, se spopadel z najrazličnejšimi našimi starokopitnostmi, preživetostmi, ne da bi skušal razvrednotiti človeka, ne da bi se loteval človeka. To pomeni, da je polemiziral z idejami, stališči, z mnenji, predlogi in podobno. Loteval se je najrazličnejših vprašanj od umetniških del, do družbenoekonomskih temeljev naših kulturnih razmer in seveda tiste splošne, kulturnopolitične usmeritve, ki je bila značilna zanj že v predvojni dobi, ko se je spopadal s takratnimi idejami in stališči.

Ivan Kreft

Znano je, da je bil Kardelj tisti, ki je dal pobudo za izhajanje Ljudske pravice. Bilo je to 1933., prva številka pa je izšla leto kasneje in sicer oktobra 1934. Najprej je izhajala v Lendavi, ko pa so tam nastale težave, se je preselila v Ljubljano in na željo partije in Edvarda Kardelja sem bil zadolžen za uredništvo. Potem ko je bila tudi v Ljubljani onemogočena, smo poskušali uresničiti Kardeljevo zamisel, da bi izhajala nova Ljudska pravica v Zagrebu. To se je posrečilo šele decembra 1939. leta. Tehnične posle okrog priprav za to izdajo sva izvrševala s tovarišem Maksom Doljancem, Edvard Kardelj pa je pripravil gradivo. Najprej za številko, ki bi imela štiri strani, pozneje pa, ko je dobil zagotovilo, da ne bo zaplenjena, še za osem strani in res smo to obljubo tovarišu Kardelju izpeljali brez vsakih težav. Kmalu po izidu je bila sklicana druga partijska konferenca v Joštovem mlinu, ki jo je vodil Edvard Kardelj osebno. Potrebna je bila partijska statistika delegatov in vsak delegat je moral priti h Kardelju, ki je v seznam napisal osnovne podatke...

Izhod iz goščavja idej

Spominjam se časov, ko smo ustvarjali zakon o združenem delu. Tri stvari so se mi najgloblje vtisnile v spomin na ta čas. Kadar sem se znašel v zame neprelovljenem goščavju idej, predlogov, možnih rešitev, ki so se porodile v teku dela, da nisem znal najti izhoda, sem se vedno obrnil na tovariša Kardelja. Pri njem sem dobil novih moči, nove vere in vzpodbude pa tudi konkretne pobude za rešitev. Kardelj ni poznal nerazrešljivih ovir, vedno je iskal pot, ki je pomenila izhod iz obstoječih zagat in znal je za to pot tudi pridobiti svoje sodelavce. Razgovori s Kardeljem o zakonu so bili prava doživetja. Vedno je govoril, da oblikujemo zakon zato, da v njem oblikujemo naše skupno spoznanje in se dogovarjamo o skupnih osnovah za

delo. Zaradi tega je vedno vztrajal, da smo k razgovoru vabili čim širši krog tistih, ki so v našem družbenem sistemu neposredno odgovorni za razvoj družbe in vseh tistih, ki so bili voljni in znali pomagati pri iskanju rešitev. V njih je videl tisto silo, ki bo oplodila neposredno delavsko akcijo. Ustvarjal je vzdušje, v katerem so se čutili vsi koristni. Iz množice drobcev je njegov iskreni ustvarjalni lik izoblikoval novo kakovostno rešitev, ki je bila njegova stvaritev in naša skupna. In zaradi tega je Kardelj tudi danes v vseh nas in praznina, ki nas v tem trenutku navdaja, ni nepremagljiva, kajti z nami so njegove bogate stvaritve in zapuščina, ki jo bomo skupaj obdelovali in razvijali in uresničevali, in tako bo Kardelj večno živel z nami.

JANEZ MILČINSKI

Častni član akademije

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, enako kot vsa naša domovina in vsi njeni delovni ljudje obžalujejo smrt našega velikega moža Edvarda Kardelja. Za častnega člana akademije je bil kot drugi, za predsednikom Titom, sprejet oziroma proglašen 6. decembra 1949. Ob 40-letnici slovenske akademije mu je njeno predsedstvo dodelilo spominsko plaketo, ki so jo doslej prejeli samo vsi trije častni člani. Imeli smo srečo,

da nas je pokojni Edvard Kardelj še sprejel. To je bilo 9. januarja letos. Da smo mu lahko osebno izročili to plaketo in pa zbornik z biografijami vseh članov akademije, ki je izšel ob 40-letnici. Takrat, četudi je bil že slab, je vendar pokazal mnogo zanimanja za akademijo, za njene probleme, njene načrte. Posebej smo se pogovarjali o novih prostorih, ki jih nameravamo pridobiti in nam je pri tem dal tudi marsikatero koristno pobudo.

VLADO KLEMENČIČ, PREDSEDNIK REPUBLIŠKEGA SVETA ZA GOSPODARSKI RAZVOJ IN EKONOMSKO POLITIKO

Velika šola

Sodelovanje z Edvardom Kardeljem je bilo za vse nas velika šola. Posebno je preseščal s svojo izjemno ustvarjalno močjo. Pri delu je bil neumoren. Težko bi med sodobniki našel človeka, ki je v podobnem času napisal toliko in obdelal tako številna področja družbenega razvoja. Znano je, da je hkrati opravljal vrsto najodgovornejših nalog, ki so mu jemale precej časa. Pri delu se je opiral na življenje, izkušnje, toda nič manj časa ni posvečal branju družboslovne literature. Vedel je za številne pisce in njihova mnenja o posameznem družbenem vprašanju. Iz tega je izhajalo tako široko in obsežno poznavanje različnih področij družbenega razvoja. Pri delu je bil kritičen, praviloma ni bil zadovoljen s tem, kar je napisal v prvi verziji, ampak je besedilo dopolnjeval, spreminjal, črtal...

V osebnem pogledu je bil Kardelj skromen. Do nas sodelavcev je bil tovariški in neposreden. Njegova kvaliteta je izvirala iz dela in znanja. V kabinetu smo pripravili dokumentacijo za njegove številne nastope, spremljali domačo in tujo družboslovno literaturo, kar mu je omogočalo, da je bil na tekočem z razmišljanjem širokega kroga ljudi. V posebno prijetnem spominu so mi ostali nevezani pogovori o različnih dogodkih pri nas in drugje. Vedel je za številne zanimive anekdote, dogodke iz vojne, revolucionarnega dela ter je vse to domiselno dokumentiral. Preseneča tudi njegova sposobnost realistično napovedati razplet družbenega dogajanja v posameznih državah, ko so v svetu nastajali prevrti in podobno. Ne bo narobe, če rečem, da kot družba še vedno nismo dovolj izrabili vsega tega bogastva znanja in spoznanj, ki jih je z delom ustvaril.

France Tomše, Skupščina občine Ljubljana Center

Težko je povedati, kaj pomeni takšna izguba. Tega ne bomo občutili samo mi...

Terezija Kranjc, upokojenka

Bil je politik in bорец za pravice delovnih ljudi, ki ga ne bomo nikoli pozabili.

Bojan Stante, študent

To je velika izguba. O tem je težko govoriti...

v mesto, so tovariši že odpotovali iz Beograda.

Tovariš Tito mi je naročil, da moram na delo v Vrhovni štab. Tako sem z isto legimitacijo, ki sem jo imel do Beograda za Nemce, odpotoval proti osvobojenemu ozemlju pri Valjevu. V predmestju Beograda sem sedel na kmečki voz, javko pa sem imel v Lazarevcu, kjer so me sprejeli tovariši in mi preskrbeli zvezo s posavskim partizanskim odredom oziroma s Kočo Popovićem.

Že na robu Lipovškega gozda smo naleteli na partizane. Prva partizanska patrulja nas je zadržala, pregledala dokumente in me, čeprav sem se ji zdel sumljiv, pustila naprej. Za prvo je prišla druga patrulja, za njo tretja. Kot stari illegalec sem bil seveda še preveč previden, da bi takoj prvim patruljam povedal, kdo sem, zlasti ker sploh nisem pričakoval partizanov kakih deset kilometrov od Beograda in še na glavni cesti. In tako sem tudi njim ponavljal isto zgodbo o Rdečem križu. Toda partizani mi niso verjeli in tako me je tretja patrulja snela z voza, me aretirala in odgnala v štab bataljona. Tam sem povedal, kdo sem. Pospremili so me h Koči Popoviću, odondod pa sem odšel v Vrhovni štab in delal tam do leta 1942, v glavnem v zvezi z nalogami političnega dela partije, organizacije oblasti na osvobojenem ozemlju in podobno. V začetku januarja sva z Lolo Ribarjem po sklepu politbiroja odpotovala preko Sarajeva v Zagreb, da bi delala na okupiranem ozemlju. Pozneje je Lolo Ribar odpotoval v Beograd, jaz pa sem nekaj časa — do konca februarja ali začetka marca — ostal v Zagrebu. Ko smo zvedeli, da me je Hebrang izdal in da me išče ustaška policija, sem se s čolnom prepeljal čez Kol-

po v Slovenijo. V Metliki sem dobil nove dokumente in uniformo železniškega kurjača in tako sem na lokomotivi kot kurjač prispel v Ljubljano, ki je bila takrat popolnoma blokirana.

V Ljubljani sem ostal do prvih dni julija. Vstaja v Sloveniji se je bila medtem že močno razširila, tako da se je osvobodeno ozemlje formalno razširilo do ljubljanskih predmestij, do žične ograje okrog Ljubljane. Italijani pa so tolkli partizanske položaje s topništvom, ki je stalo sredi Ljubljane na ljubljanskem gradu. Prve dni julija sem se napotil na osvobodeno ozemlje, kjer se je že mudil CK KP Slovenije. Sredi oktobra, se pravi po italijanski ofenzivi, sem v uniformi železničarja in v službenem vagonu znova prispel v okupirano Ljubljano, kjer je bilo treba izpolniti vrsto političnih nalog, poldrug mesec pozneje pa sem se v poštni uniformi, s torbo, polno orodja za popravljanje brzojavnega omrežja, z motociklom vrnil na partizansko ozemlje. Do italijanske kapitulacije leta 1943 sem opravljal politično delo delno pri CK KP Slovenije, delno pa pri CK KP Hrvatske, ki se je tudi mudil na osvobojenem ozemlju. Med Rogom v Sloveniji in Liko sem večkrat potoval peš in na konju. Prve dni oktobra (ali zadnje dni septembra) 1943 sem sedel pri Velikih Laščah blizu Ljubljane v avto in se skoraj brez presledka pripeljal — zmerom po osvobojenem ozemlju — v Jajce, kajti po sklepu politbiroja bi se bil moral znova vrniti na delo v Vrhovni štab. Tako so se naglo menjavali pogoji našega boja in našega življenja. V Jajcu sem pomagal pripravljati drugo zasedanje AVNOJ in delal v okviru politične akcije CK KPJ naslovljen.

Najhujši in najlepši trenutki v vojni

O svojem najrazburljivejšem, najtežavnejšem trenutku v vojni je takole pripovedoval:

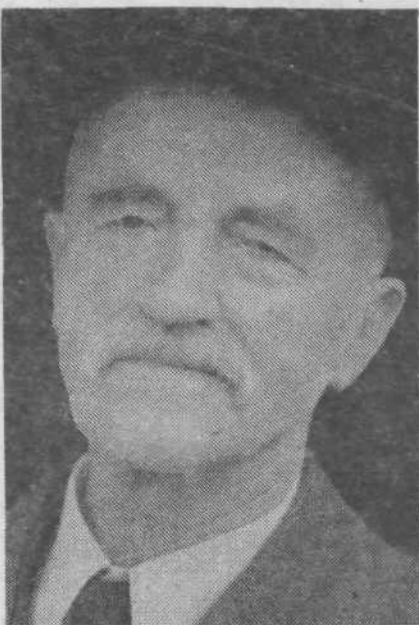
»To je bilo na Rogu v Sloveniji leta 1942, med ofenzivo v avgustu. Centralni komite KP Slovenije in del glavnega štaba z majhno četo partizanov, morda kakih 60 mož, so obkrožili Italijani. Neke noči smo se hoteli prebiti. Zašli pa smo naravnost v italijansko zasedo. Tu smo se na umiku razdelili v več skupin. Po trebuhu sem se moral plaziti po nekih grapah, kajti noč je bila tako temna, da nisi videl niti ped pred seboj. Nenadoma sem zgubil tla pod nogami in padel po skalah v jamo. Pošteno sem se opraskal in izgubil naočnike pa tudi revolver, ki sem ga držal v roki, ne da bi vedel, na kaj bom naletel. V temi seveda nisem mogel najti ne naočnikov ne revolverja. Bil sem tako rekoč razorožen in še videl sem zelo slabo. Vendar se nas je spet zbrazil nekaj in skupaj smo se izmuznili iz zasede. Brž ko se je zdanilo, smo odšli na pot in si prizadevali izmuzniti se s področja, kjer so bili Italijani. Naprej se nismo mogli prebiti in zato smo šli nazaj. Utrujeni, misleč, da smo daleč od Italijanov, smo sklenili malce zadremati. Eden izmed nas naj bi stal na straži, drugi pa bi spali. A komaj smo zaspali, je prvi dežurni kričnil: »Italijani!« Vstal sem in res sem videl okrog vse zeleno Italijanov. Pravzaprav smo bili legli spat kakih sto metrov od italijanskih bunkerjev. Italijani so nas obsuli s peklen-

skim ognjem in bil sem prepričan, da ne bom odnesel žive glave. Hodil sem kar se je dalo tiho, in pričakoval, da me bo vsak hip zadelo. Vse mi je žvižgalo okrog ušes, vendar se mi ni nič zgodilo. Šele ko sem se nekoliko odmaknil, sem spet lahko bežal. Popoldne sem dobil zvezo s tovariši.«

Za najlepši trenutek pa je dejal:

»Težko je reči. Vsekakor je bil to naš partizanski boj v celoti. Menim, da je najlepši ne samo zame, temveč za vsakogar, ki je sodeloval v njem. Težko je v vsem tem najti posebno razburljiv trenutek. Ne bi rekel, da je bila zame najrazburljivejša zmagaja, ker je bila povezana z vrsto prejšnjih zmag, tako da smo jo čutili morda nekoliko drugače, se pravi kot neposredno nadaljevanje boja v novih pogojih. Toda v vsem narodnoosvobodilnem boju je bil zmerom najdražji občutek spoznanje dejstva, da so se tiste perspektive, na katere je naša partija opozarjala že pred vojno, tudi zares uresničile in da so se tista sredstva boja, ki smo jih po letu 1937 uporabili v delu naše partije v smeri povezovanja z množicami, pokazala pravilna, da so rodila sadove, da so nas dejansko povezala z množicami in omogočila, da je partija izpolnila svoje veliko zgodovinsko revolucionarno poslanstvo. Drugače povedano, v največje zadovoljstvo mi je bilo videti zaupanje ljudskih množic v partijo, njihov prehod na pozicije revolucije.«

Žlahtne vrednote

Ciril Stanič, upokojenec

Za mene je ta smrt toliko bolj težka zato, ker sem v rani mladosti s tovarišem Edvardom skupaj telovadil pri bivšem Sokolu II v Trnovem. To je bilo kmalu po prvi svetovni vojni, kjer smo bili v mladinskih oddelkih. Zelo pomembno je tudi to, da se je on, poleg socialne borbe v življenju vedno zavzemal tudi za enakopravno uveljavljanje vseh narodov. Posvetil je vso skrb tudi naši Ljubljani.

Ljubiša Čabrid, Sarajevo

Mi smo ovdje na služenju vojničskega roka i bilo nam je vrlo teško kada smo saznali da smo izgubili našeg člana Predsjedništva, druga Kardelja. To smo saznali juče u pola pet. Preko radija javili su vijestima, čitali smo novine. Bilo nam je teško. Održali smo sastanak...

Franc Avbelj, Vir pri Domžalah

Smrt Edvarda Kardelja me je globoko pretresla. To je tragedija politika, borca, soborca, ki je po hudi bolezni zapustil naše vrste – tiste vrste, ki se borijo za našo lepšo prihodnost. Mislim, da smo izgubili enega največjih ljudi, ki je dal vse, da bi mladi lahko lepše živeli in da bi delavski razred v svetu dobil tiste pravice, ki jih je začrtal Lenin. Menim, da bo njegov spomin ostal živ ne samo pri nas, ampak v vsem svetu.

Ko danes razmišljam o žlahtnih vrednotah tovariša Edvarda Kardelja, s katerim sem prišel nekajkrat v stik, bi rad povedal tole:

Bil je velik človek širokega obzorja. Bil je preprost in odprt do ljudi. Prav ta njegova odprtost in njegova prizadevnost v družbenopolitičnem boju, ki ga je vodil, ga je približala ljudem in delavskemu razredu, le-ta je čutil, da mu je Edvard Kardelj-Krištof – velik prijatelj. Ko sem bil nekoč službeno pri njem, da bi zvedel za njegovo mnenje o dokaj občutljivi zadevi, me je pozorno poslušal. Iz oči sem razbral, kako sledi tekstu in ga sproti analizira in kako tehta vse okoliščine, ki so bile merodajne za razrešitev zadeve. Ko sem končal, mi je povedal svoje mnenje, ki je bilo vseskozi argumentirano. Odšel sem od njega moralno močnejši, ko mi je pritrdil to, kar sem želel. Še z večjim prizadevanjem sem opravljal svoje delo, saj sem čutil, da imam človeka, ki mi bo pomagal pri razreševanju zapletenih stvari širšega družbenega pomena. Imel sem v življenju smolo, da mi odgovorni po navadi niso uspeli dajati konkretnjših odgovorov bodisi zato, ker zadeve niso dovolj analizirali, bodisi, ker je niso poznali in proučili. Dobival sem nejasne odgovore in vsak se je skušal ostresti zapletenih zadev. Tako sem si moral pomagati z lastno rešitvijo. Izjema je bil tovariš Edvard Kardelj.

Težko sem si predstavljal, da bo ta veliki človek tako potrpežljiv sogovornik. Zaprotil sem ga le za 5 minut razgovora, on pa me je potrpežljivo poslušal in zadržal celih 45 mi-

nut. Izjavil je, da je potrebno vztrajati na naši rešitvi.

Slehermi trenutek svojega življenja je Edvard Kardelj posvetil stvari revolucije. Do njega sem gojil veliko spoštovanje, zlasti še, ko sem bral njegova znanstvena dela, kjer sem spoznaval njegovo marksistično razgledanost. V življenju mi je postal mentor.

V zasebnem življenju je bil prijazen, vedno je znal pokloniti nekaj besed svojim borce, znancem in prijateljem. Tudi mene je, ko sva se srečala na Rudnem polju in pod Grmado, nagovoril in najprej vprašal kakšna je pot. Nato pa je z menoj prijetno pokramljajal. Ljubil je prirodo, kamor je v zahajal v prostem času, nabiral je gobe, ki jih je znal sam pripraviti, bil je ribič in vnet planinec. Ljubil je glasbo in slovensko pesem. Večkrat se je dobival s partizanskim pevskim zborom in je v prirodi z njimi zapel. Človek takšnega kova in takšnih lastnosti je lahko le človek plemenitega značaja, ki ima plemenite težnje do sosedu in sočloveka. In v tem gre ravno za reči, ki delajo tovariša Kardelja velikega, ki se ni distanciral kot vodeči politik od drugih, ampak je razodeval stvari, ki zadevajo ljudi med seboj, kar naj bi bil človek človeku v velikih in majhnih stvareh v življenju ob vsakem koraku. Zato je in ostane za mene Edvard Kardelj eden največjih ljudi naše epohe, ne le kot človek žive politične misli in strateg našega socialističnega samoupravljanja, temveč kot človek preprostosti, humanosti in odnosa do ljudskih množic.

ALBERT JAKOPIČ-KAJTIMIR

Bil je najprej človek

Ko sta CK KPS in glavni štab NOV in POJ leta 1943 sklenila razširiti narodnoosvobodilni boj tudi na področje Primorske, sem bil med izbranimi kadri za uresničitev tega načrta tudi jaz. Na poti iz Zahodnodolenjskega odreda na Primorsko sem dobil sporočilo, naj se mimogrede oglašim še v glavnem štabu, v Dolomitih. Takoj ob prihodu v glavni štab me je kurir, na moje veliko presenečenje, odpeljal k tovarišu Krištofu. Po prodornem pogledu od pete do glave me je tovariš Krištof pobaral po zdravju, hkrati pa tudi že navrgel, da sem slabo opremljen, kar je pomenilo, da me mora takratni intendant glavnega štaba tovariš Povh oskrbeti z vsem, kar potrebujem.

»Greš na Primorsko«, je nato dejal, »med čudovito ljudstvo, ki je kot en moč pripravljen žrtvovati za osvoboditev in združitev z matično domovino vse, tudi življenje. To imejte nenehno pred očmi ter ne storite ali dovolite ničesar, kar bi lahko skalilo to vzvišeno zavest«. – Zatem se je dvignil, vzel iz torbice spalko in mi do zadnje podrobnosti prikazal vojaški položaj, obenem pa tudi namignil, da moramo že misliti na širšo mobilizacijo Primorske, ker nas utegnejo sicer

prehiteti Italijani. Ustanavljanje brigad je bila potemtakem ena najpomembnejših nalog naše misije na Primorskem, uspešnost narodnoosvobodilnega gibanja in učinkovitost primorskih partizanskih enot pa bosta po vsej verjetnosti, kot je tistokrat vizionarsko ocenil tovariš Krištof, med odločilnimi dejavniki pri začetovanju naših zahodnih meja. Pravilno je slutil, da bo o usodi Primorske odločala »zelena miza«, kajpak tudi na temelju našega deleža v skupnem boju zaveznikov proti nacifašizmu.

Ko sem potem spotoma razmišljal o srečanju s Kardeljem, o tem, da se je najprej zanimal za moje zdravje in počutje, me je prešinila misel, ki je kot vklesana ostala v moji zavesti: to je v prvi vrsti človek, šele potem politik in vojak. – Ta drobčen utrinek iz spominov na tovariša Kardelja sem izmed mnogih izbral zavoljo tega, ker menim, da pri obeh velikanih naše revolucije – Petru (Boristu Kidriču) in Krištofu (Edvardu Kardelju) – ob žlahtnih ocenah njunega duha, humanizma in silovite politične prodornosti ne bi smeli zanemariti dejstva, da sta bila oba tudi vojaka, stratega in borca v pravem pomenu besede. In če ne bi bila takšna, tudi ne bi bila tisto, kar v našem življenju in v naši zavesti pomenita.

Generalmajor Franc Sotler-Pavijan

Moje dolžnosti v vojni so me pripeljale do tega, da sem imel tudi dolžnost v zaščitni enoti vojaško političnega vodstva NOV Slovenije, kjer sem prišel 1942. leta po roški ofenzivi v stik s tovarišem Kardeljem. V Podlipoglavu sem bil vključen v zaščitno enoto in po nekaj dneh bivanja v tem kraju s tovarišem Kardeljem odšel v Ljubljano. Določen sem bil z ostalimi tovariši, med nami je bil tudi narodni heroj Miloš Zabukovec in še nekateri drugi, ki smo poznali pot. Spremljali smo ga do kmata Peterce, po domače pri Zamudovih, kjer so ga medse sprejeli železničarji in terenci Zg. Kašlja. Preskrbeli so mu železničarsko uniformo. Z zaloške postaje se je Kardelj kot zavirač odpeljal v Ljubljano, da bi se lotil problemov, ki so nastali po množičnih aretacijah. In nekje spomladi oziroma v prvih mesecih 1942. leta sva prišla zopet vsak po svoji poti na dolomitsko stran, kjer smo ga pričakali in radostno sprejeli.

Prvo srečanje s Kardeljem je bilo sicer v Podlipoglavu, vendar sem ga poznal po njegovih delih, po njegovi vplivni moči, po političnem delu, že prej. Bil je zelo prijeten človek. Znal se je razgovarjati z vsakim borcem, znal je bodriti, znal je razreševati vse naše borčevske probleme.

Bil je zelo discipliniran pohodnik, zelo discipliniran partizan, eden tistih voditeljev, ki se je popolnoma podrejal komandirju patrole, komandirju zaščite med pohodom iz Kočevskega Roga, bodisi na Hrvaško ali kakšen drug kraj Slovenije. Nikdar ni postavljal vprašanj, zakaj to tako, zakaj drugače. Vse te stvari nas vežejo, posebno borce spremljevalce, zaščitnike...

VLADIMIR ŠENK

Veličina politične zapuščine

Zapustil nas je tovariš Kardelj, človek, komunist, humanist, mislec, organizator, neumorni delavec za srečo vseh nas. Z njegovim odhodom je nastala ogromna vrzel, utihnili je njegova beseda, zastala njegova misel. Ne morem doumeti, da je to res. Pogrešali bomo njegove globoke analize, ki jih je tako razumljivo podajal v vseh obdobjih, predvsem pa v časih največje preizkušnje naših narodov – v času NOB.

Sposobnost, da vidi in predvidi, je bila ena njegovih glavnih odlik. Ta sposobnost je bila plod njegovega znanja zgodovine, predvsem pa družbenopolitičnih odnosov in temeljitega znanja marksistične misli. Tovariš Kardelj je bil velik Jugoslovian in Slovenec. Kot takega ga danes spoštujemo vsa Jugoslavija. »Jugoslavija je pogoj našega napredka, blaginje in svobode«, je dejal v svojem govoru na zasedanju ustavodajne skupščine leta 1946. Njegovo delo in vizija sta bila usmerjena v to, da ustvarimo »družbo, v kateri bo človek kar najbolj svoboden«.

V tem trenutku bi težko zajeli vso veličino njegove politične zapuščine, nedvomno pa se bo kazala moč njegove misli še po mnogih letih. Tovariš Kardelj je bil rojen Ljubljčan. Svoje rodno mesto je imel rad in je poznal vse težave, ki ga tarejo. Pred leti je to svoje izredno zanimanje za napredek našega mesta pokazal tudi na srečanju s političnim aktivom mesta in nakazal, kako naj bi se Ljubljana razvijala.

Ko tako razmišljamo o tem velikanu naše revolucije, človeku, ki je vedno zaupal ljudem, šele dojamemo, kako ga bomo pogrešali. Njegovo zaupanje v množice nam nalaga nalogo, da bomo še naprej proučevali njegovo misel in delali to, kar nas je učil.

BORUT PETRIČ, ŠPORTNIK

Podpiral je šport

Nisem mogel verjeti, ko sem izvedel za smrt tovariša Edvarda Kardelja. Postopoma sem dojemal, kolikšna izguba je to za našo deželo. Bral sem njegova dela, spremljal njegovo dejavnost v tisku in drugod. Bil je borec, revolucionar, ustvarjalec. Občudoval sem ga, ker je bil preprost, velik delavec, ker je ustvarjal do zadnjega trenutka, ker je imel za vsakogar lepo besedo. Podpiral je šport. Njegovo delo bo vzpodbuda moji in vsem prihodnjim generacijam. Njegov ogromen prispevek k razvoju samoupravljanja je čutili tudi v telesni kulturi, ki je dobila pravo mesto v družbi.

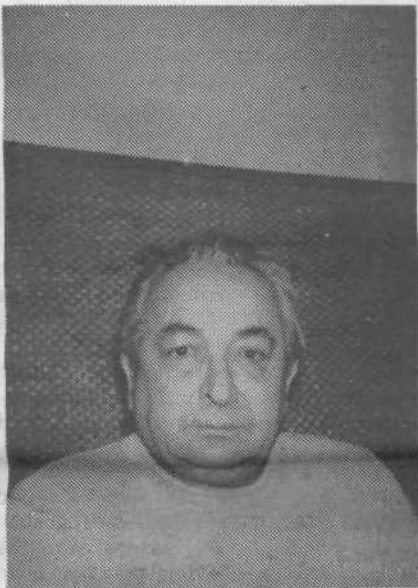
Bil nam je kot oče

Z Edvardom Kardeljem sem ves povojni čas sodeloval predvsem kot založnik njegovih številnih knjig. V pripravi vseh teh del je vedno intenzivno sodeloval in često je še v zadnjem hipu vnašal popravke in spremembe v svoje tekste. Nikoli mu ni bilo dovolj dobro, kar je napisal. Poznavalci trdijo, da se je neobjavljenih rokopisov ohranilo takorekoč še približno toliko, kolikor je znanih objavljenih del. Njegov celotni opus, ki nam ga je zapustil, je potemtakem še enkrat večji kot tisti, ki ga poznamo. Bil je izredno kritičen do svojega lastnega dela in pisanja. Šele tedaj je dal rokopise iz rok, ko je presodil, da so zares dooreli. Prvič sem se srečal z njim leta 1933, ko mi je kot maturantu-gimnazijcu izročil sveženj ilegalnega gradiva. To je bilo temne julijske noči ob Ljubljani med Čevljarskim in Šentjakobskim mostom. Tedaj je imel 23 let. Še sanjalo se mi ni, da bo ta, tedaj drobn in šibki mladenič bistveno vplival na vse moje nadaljnje življenje, na življenje našega ljudstva sploh. Najvažnejše pa je najbrž bilo za

nas mlade komuniste to, kar sem sam močno občutil, da je gojil do nas vseh topla prijateljska čustva, ki jih je pokazal tako v drobnih stvareh svojega življenja, kakor ob večjih trdih preizkušnjah, ki jih je bilo polno v predvojnem ilegalnem delu. Po letih nam še zdaleč ne bi mogel biti oče, a njegov odnos in vpliv na nas bi še najlažje primerjali z očetovsko ljubeznijo, polno odgovornosti, skrbi in razumevanja. S takimi kvaliteta mi je oblikoval KPS pred vojno, v vojni in pozneje. To je tudi vzrok, da je partija prebrodila vse velike preizkušnje, leta 1941, leta 1948 in druge brez izgub ali pa z minimalnimi izgubami. Cenil je samo ustvarjalno življenje, tega se je držal pri samem sebi in tako je zahteval tudi od drugih. Intimno čutimo, da se je z Edvardom Kardeljem poslovil od nas največji Slovenec vseh časov, najpomembnejši Titov sodelavec in eden svetovnih graditeljev socialistične družbe sploh. Naj nas njegova smrt ne navdaja samo z žalostjo, temveč s ponosom, in z močjo za prihodnje delo.

PETER ŠOŠTARIČ

Rad je zapel

šilček domačega enciana, a ne polnega, je takoj hudomušno pripomnil, da sem »hujši kot Gorenjci«.

Upravni odbor Tabora slovenskih pevskih zborov Šentvid pri Stični je na žalni seji ob smrti člana predsedstva SFRJ in CK ZKJ tov. Edvarda Kardelja sklenil, da bodo prireditve 10. Tabora slovenskih pevskih zborov posvečene spominu tov. Edvarda Kardelja.

Ta svoj sklep upravni odbor utemeljuje s sledečim:

1. Tovariš Edvard Kardelj je tudi v času, ko je izvrševal visoke partijske, politične in državniške funkcije našel čas, da se je zanimal za razvoj slovenske ljudske, delavske in partizanske pesmi ter za razvoj in napredek ljubiteljskih pevskih zborov doma in v zamejstvu, kjer žive Slovenci.

2. Vzponbuda in neposredni napotki, ki jih je dajal tovariš Edvard Kardelj kot pevec in ljubitelj slovenske pesmi, so odločilno vplivale na masivnost in kvaliteto slovenskih zborov.

3. Zavedajoč se velikega pomena Taborov slovenskih pevskih zborov je leta 1975 prevzel pokroviteljstvo 6. Tabora slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični in se je osebno tega tabora tudi udeležil. Na takratnem Taboru je nastopilo 90 zborov s 3000 pevci. Na letošnjem 10. Taboru pa bo nastopilo 175 zborov s 5500 pevci. Že iz tega se vidi, kako velik razmak so dosegli ljubiteljski pevski zbori v teh letih, čemur je prav tov. Edvard Kardelj prispeval svoj ogromni delež.

S svojim sklepom se tako Tabor slovenskih pevskih zborov na skromen način oddoljuje tov. Edvardu Kardelju. Upravni odbor pa se istočasno zaveda, da s tem prevzema častno nalogo, da se tabori še naprej razvijajo in da bo ime tov. Edvarda Kardelja trajno ostalo v srcih slovenskih pevcev v spomin na svetel lik svojega učitelja in vzornika.

V zadnjem času ali bolje rečeno v zadnjih petih letih sem se večkrat srečal in se pogovarjal z Edvardom Kardeljem. Moram reči, da sem ob prvem razgovoru in srečanju z Edvardom Kardeljem imel kar malo treme in tudi nervoza se me je lotevala. Tema pogovora pa je bila prireditve takratnega 6. tabora in pokroviteljstvo, ki ga je prevzel Edvard Kardelj. Prav presečen sem bil, ko mi je dodobra razložil, kaj bi bilo treba še urediti, kakor tudi spremeniti, da bi vse potekalo tako, kot se spodobi. Kljub veliki zasedenosti in delu ni nikoli odklonil razgovora.

Kadarkoli smo se pogovarjali o kvaliteti in organizaciji zbora, je vsakokrat poudaril, da moramo poleg številnosti paziti tudi na kvaliteto, kot tudi na udejstvovanje mlajšega kadra. Kardelj pa ni bil samo pokrovitelj in častni gost ampak je bil tudi zvest poslušalec pa tudi pevec, saj je rade volje zapel v družbi ali v zboru.

Dobro se spominjam tudi pogovora po zaključni prireditvi pri kmetu Kraševcu, ki je ravno to leto dopolnil 70 let. Zelo dobro sta se ujela v pogovoru o kmetiji, pridelkih in o kmečkih opravilih.

Nikoli ne bom pozabil, ko sem mu natočil

Marksist

Bil sem sodniški pripravnik v preiskovalnem oddelku Okrožnega sodišča v Ljubljani. Mi mladi smo zasliševali obtožene in njihove priče. Za vsa kazniva dejanja proti državi je izrekalo sodbo centralno Sodišče za zaščito države v Beogradu. Mi smo opravljali samo pripravljala opravila. Preiskovalni material smo dobili z ljubljanske policije, jaz pa sem dobil nalogo, naj zaslišim zapornika. Odšel sem v njegovo celico, sam, brez zapisnikarja, čeprav so predpisi zahtevali, da mora biti vsak razgovor uradno dokumentiran. Bilo mi je 29 let in kot tudi drugi moji mlajši kolegi sem bil dovzeten za napredne ideje. Ta opredelitev je izhajala še iz študentskih dni, čeprav nisem bil član KPJ.

Pač pa sem bil aktiven v akademskem društvu Triglav, ki je bilo kmalu razpuščeno zaradi leve usmeritve. Za tovariša Kardelja sem vedel, da je bil v ZSSR in močno sem si prizadeval zvedeti čim več o tamkajšnjih dogajanjih. Spominjam se, da sem ga vprašal, da mi kaj pove o Rdeči armadi. Dolgo sva se pogovarjala, jaz pa sem kasneje samo zabeležil, da ni podlage za obtožbo in da ni govora o nekakšni komunistični propagandi.

Kasneje sem slišal, da je tovariš Kardelj pripovedoval, da je imel srečo, ker so bili v preiskovalnem sodišču mlajši, liberalni ljudje. Rekel je tedaj, da sem ga med zasliševanjem vprašal, kaj je po opredelitvi. Ko je odgovoril, da je komunist, sem mu svetoval, naj reče, da je marksist, ker je že sama beseda komunist zadostovala, da bi bil zaradi nje obsojen. Postopek je bil ustavljen zaradi pomanjkanja dokazov. Bilo je to 1937. leta.

TONE FAJFAR

Povezoval nas je v homogeno celoto

Ob tem strašnem trenutku, ko se pravzaprav še ne zavedamo dosti ali pa v celoti kaj se je zgodilo s Kardeljevo smrtjo, se moje misli obračajo nanj predvsem kot na človeka. Ne toliko na državnika, velikega revolucionarja, ampak na tisto stran njegovega življenja, ki sem jo pravzaprav imel srečo spoznati med NOB in pozneje. Bil mi je, lahko rečem, zelo dober prijatelj. In odkar sem ga prvič srečal, to je bilo junija 1941. leta na enem prvih širših sestankov OF za Bežigradom pri tovarišu Miru Jeršiču. Takrat je prišel iz Srbije, imel je neko debelo knjigo, iz katere je izvilkele šop papirjev. Nam se je to zdelo nenavadno, na njih pa je bilo zapisano veliko tistega, kar nam je kasneje razložil. Takrat smo namreč protiimperialistično fronto preimenovali v OF. Kardelj je v tej naši družini, ki se je takrat zbrala, odigral osrednjo in povezovalno vlogo. Bil je odkrit človek, human, pošten do vsakogar, zelo potrpežljiv, prepričljiv v dopovedovanju tistih rešitev, ki jih je nalagala zgodovina. Med vojno smo mi imeli neprecenljivo srečo, da smo živeli skoraj 4 leta skupaj z ljudmi kot so bili Kardelj, Kidrič in drugi in smo od blizu spoznali, kaj je tista ideja, ki te ljudi žene in ki je potegnila tudi nas.

6. Vprašanje zunanje politike, to je prostosti, da si narod izbere zaveznike v mednarodnem življenju, ki najbolj ustrezajo njegovim potrebam.

»Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«

Inteligenca razpolaga z znanjem, ima vpogled, v duhovno tradicijo naroda, ki se je nakopičila skozi stoletja narodovega življenja, zato se v njej tudi najhitreje ideološko odražajo socialna nasprotja, ki pretresajo narod. V njej se torej zrcalijo socialne težnje posameznih plasti naroda. Funkcija inteligence torej ni, biti neposredni vodnik svojega naroda, pač pa v tem, da je z vsem svojim znanjem in duhovnim bogastvom izredno važen pomočnik in zaveznik demokratičnih ljudskih plasti, ki so nosilec napredka, od katerih je v prvi vrsti odvisna bodočnost naroda. Inteligenca torej izpolnjuje svojo dolžnost tedaj, če je tesno povezana z bojem osnovnih demokratičnih ljudskih množic, če je ves njen duhovni napor usmerjen k aktivnosti in realizmu, če nikoli ne dopusti, da bi jo izgubljanje v abstraktnostih ločilo od konkretnega boja ljudskih množic.

Cankar se je prav v spoznanju te vloge inteligence pridružil delavstvu in obenem glasno povedal, da sloni bodočnost slovenskega naroda na plečih slovenskega delavstva.

»Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«

Jože Avsenik, predavatelj VŠOD, Kranj

To je velika izguba. Mislim, da ne bomo nikoli pozabili tega žalostnega trenutka. Ne da se povedati...

Milena Petrič, Iskra (Tržaška)

Izgubili smo velikega človeka. Prek radija smo sicer izvedeli, da je bolan, vendar si nisem mislila...

Stane Marolt, Induplati Jarše

Vest o smrti nas je zelo pretresla. Prepričani smo, da bo odjeknila v vsej Jugoslaviji, saj je bil velik borec za samoupravljanje. Menim, da je bil vsem za zgled.

Slovenski narodni problem tvorijo – kakor se navadno navaja – v glavnem naslednja vprašanja:

1. Vprašanje nacionalne državnosti. Vsebinska tega je v pravici, da sleherni narod odloča o notranji ureditvi svojega državnega življenja in o svojem odnosu do drugih narodov.

2. Vprašanje gospodarske politike in izkoriščanja množic, to je predvsem vprašanje hegemonije in gospodarskih prednosti vladajočega naroda: v bančništvu (koncentracija kapitala), industriji (demontaža industrije), v zunanji trgovini (usmerjanje izvoza), v izkoriščanju državnih monopolov, pri gradbenih delih (ceste, železnice, bolnice, šole, itd.) pri javnih delih, pri državnih nabavah, pri nastavljanju uradnikov, v davčni politiki itd. Sem spadajo tudi prednosti za vladajoči narod, ki jih prinaša »hegemonistični ključ« pri razdeljevanju državnih izdatkov, kreditov in najrazličnejših fondov itd.

3. Agrarno vprašanje, to je vprašanje o veleposestvih, polfevdalnih odnosih, kmečkem gladu po zemlji in o vseh bremenih, ki teže kmečkemu človeku.

4. Vprašanje o političnih svoboščinah in pravicah, ki jih običajno kratijo zatiranim narodom.

5. Kulturno vprašanje, to je vprašanje o sodobnem razvoju narodne kulture in sicer tako v razvijanju jezika, literature, umetnosti itd. kakor o organizacijskem utrjevanju narodne samobitnosti; sem spada vprašanje o šolah, kulturnih in drugih društvihih itd., ter o materialnem fondu za razvijanje te kulture, ki je odvisen od gospodarske moči naroda.